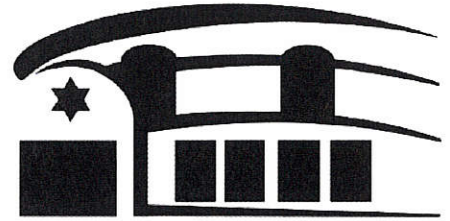

BRS AFTERNOON KOLLEL

Sponsored by Frohlich Financial Group, LLC

GEMARA KIDDUSHIN

WEEK #2: TOPIC OF THIS WEEK'S SHIUR

RABBI EFREM GOLDBERG

פרשת וירא תשע"ה

- Kiddushin 30b
- Ran – women exempt from marrying off children
- Mishna Avos – Talmud Torah together with job
- Makneh – Must a father marry off his daughter or just son?
- Shulchan Aruch – married daughter in kibud av v'eim
- Shach – if no conflict of course obligated
- Sefer Chassidim – husband should make sure no conflict
- Teshuvos V'Hanhagos – why conflict, doesn't son in law have to honor in laws?

THIS WEEK'S LEARNING IS SPONSORED BY

LEO AND DEBRA PETROVER

IN MEMORY OF HER FATHER

ZVI BEN AARON

The Dr. Yitzchak Belizon z"l
BEIS MEDRASH OF BRS
בית מדרש יצחק יעקב בליוון של ק"ק בוקה רטון

הדבר נצ' לז"ל נמר טוט מלך מעשיכם מלך כשניל זכות לטובתם על צדו, מעלה אני עליכם שכל כליטת אחם עשוקים הישועה האחת בשקלאל, היאליל ולחם עשוקים לגם שמים. פירוש אחר, כל העשוקים עם הצבור להכריח ולטוף את הצבור לדבר מלטה ללדיקה או לפיון שמיים, יהיו עשוקים עמכם לגם שמים, שזכות לטוב על צבור מסייעתו לגם מה ששקפו עליהם ולחילט ממון הרבה, והצדיקה שיעשו חנומד לגם נגד, ולחם המחשקקים לגוף את הצבור לגמלה אז, מעלה אני עליכם שכל כליטת עשוקים זכות האטולה ממנונכם ממש, ורמיזים פירש, ולחם מעלה אני עליכם שכל כליטת עשוקים, אם בשעה שזכות עשוקים עם הצבור נתעלטה מעשיות אלוז מלטה כשניל עסקו הצבור, מעלה אני עליכם שכל כליטת עשוקים אוחה מלטה שנתעלטה ממנה:

שתהיו עמלים בתורה

וכל תורה שאין עמה מלאכה.
 כלומר תורה שאין עמה מלאכה היינו עבודה ויגיעה ללימודה, החוקתה והפצתה, סופה בטילה וגוררת עון.
 על הכתוב "אם בחקתי תלכו", אומר רש"י: "יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'זאת מצותי תשמרו ועשיתם אתם', הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, על מנת לשמור ולקיים את המצוות".
 מסופר על הגאון מוילנא, שפעם בא אליו "מגיד" בחזיון לילה, ורצה לגלות לו סתרי התורה וסודותיה, כדוגמת "המגיד" של ה"בית יוסף", אך הוא סירב לקבל ממנו, באמרו, שהוא הפץ רק בתורה שיש עמה מלאכה ועמל עיון התורה.

וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים.

מאמר זה קשור עם המאמר שלפניו: "וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון", כלומר, שגם העמלים עם הציבור ומתפרנסים ממלאכתם יהיו עמלים עמה תורה ולעסוק בצרכי רבים.

עירובין ונסילת ידים

וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים לשם שמים.
 חז"ל אמרו (שבת דף) כי בשעה שתיקן שלמה עירובין ונסילת ידים

יש ספר קטן שבו דפים מועטים, אולם רבי איכות, מלאים חוכן נשגב, עושר וברכה רבה צפונים בין שורותיו. זהו אדם שימיו קצרים, הוא נקטף בעודו באיבו אבל הספיק למלא את מעט שנותיו בפעולות רבות ונשגבות, וע"ז נאמר במדרש רבא שיר השירים (ו, ח) כד דמדך רבי בון בר' חייא עאל ר"ז ואפטר עילוי, [כאשר נפטר רבי בון הספידו רבי זעריא בר' חייא עאל ר"ז וקחלת חו]. כד יעד ר' בון בר חייא לכ"ח שנה ואמר] "מתוקה שנת העובד" וקחלת חו. כד יעד ר' בון בר חייא לכ"ח שנה בתורה מה שלא יגע תלמיד ותיק לק' שנה".
 לעומת זה יש ספר שבכמותו הוא עב כרס, עליו מרובים, אולם באיכותו הוא מזהם, ומשחית ומבאיש את רוח קוראיו, מוגרה את יצרים ומרעיל את נשמתם.

הרבה לפשוע נגד אלקים ואנשים, חטא והחטיא את הרבים, זההים כונו כן, יש אדם שימיו ארוכים, הוא מגיע לשיבה מופלגת, אולם הוא כל אחד מגיע לעולם הבא וספרו ביזו. בת קול מהדהדת מראשי ההרים ומכרות ואמרת: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיעינת שניהם משפחת עין וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, וכל העשוקים עם הציבור יהיו עשוקים עמהם לשם שמים שיעובות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד, ואתם מעלה אני עליכם שכר הרה"ב פאלו עשיתם:
 עין. סבאורה מסת כח על אדם, והאנלטה מפרכת ומשכנת את האוף, ומסוד כד ילך ידע בעל ממש: וכל תורה שאין עמה מלאכה, ואם תלמה, יהא עמל בטורה תמיד ויגיענה תהא משכנת עון, ומה טרד למלכה. לך האוק לומר וכל חוכה אלוז עמה מלטה סופה בעליה, לפי אלוז אפסי ל כלל מוזהר, ומלכטס את הכניות ומשכח תלמודו: יהיו עשוקי עמהם לשם שמים, ולא כדו

ליטול עטרה לומר כד וכו עשיתי כשניל האטיה: שזכות אבותם מסייעתו. שזכות אבותו על ליטול ולדקתן העומת נגד הול המסייעת אל העשוקו עמון להאילת לאלו למוק, ולא מלך טוט האתמלתון על העשוקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. לע"פ אלוז

להרע ולא להיטיב אלא שהוא עושה זה דרך משא ומתן כי אילולי לא מרבה הנאתו לא היה עושה העבירה ע"כ נותן לו זה המעט הנאה לשעתו להרוויח רע הרבה לעתיד ולכן כשנעשה לו כהיתר ויודע שיעשה העבירה למה ירבה הנאתו בחנ' כי אין דרכו להיטיב ע"כ אמר בזמן שעושה עמך משא ומתן ומרבה הנאתך תדע שאין אתה בידו להסיתך לולי הנאה כי לולי זאת לא היה מהנה אותך בחנם וכיון שהוא כן תדע כשתגבר עליו תמשול בו ויש לפרש בזה מ"ש דהמע"ה שנתת חמס שנאוני ע"ד שאחז"ל חמסן יהיב דמי והיינו שנותן לאדם הנאת עבירה כדי שימסור בידו לענשו הרי שהנאה זו מחמת שנאתו ובחידושי תורה הארכנו בו וק"ל. ועיין מ"ש לקמן דף ס' ע"ב:

ש"ם ת"ר קשה יצה"ר שאפי' יוצרו וכו'. יש לפרש מפני שמצינו במזמור הללו את ה' מן השמים דכתיב רוח סערה עושה דברו יש לפרש מה דקאמר עושה דברו שהוא מיותר דרוח סערה קאי על יצה"ר וכן אמר איוב אשר בשערה ישופני ואמר שכל הברואי עושים רצונו ואל תתמה שיצה"ר הוא מתנגד נגד יוצרו ע"ז אמר אל תתמה שאין זה התנגד שעושה ציוויו כי לכך נוצר ואפי"ה אמר אע"פ שלכך נוצר אפי"ה קראו יוצרו רע מפני שהוא אויב את האדם יותר ומבקש רעתו וע"ז עתיד לידון כמו שנידונין העכו"ם המשעבדי' את ישראל אף על פי שנגזר מן השמים מ"מ הם מתכוונים לרעה כמ"ש שפוך חמתך וגומ' אשר לא ידעוך פי' שאין עושים זה מגזרת השי"ת אלא הם מתכוונים לרעה ויש לפרש מ"ש דהמע"ה בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו ר"ל אף על גב שניתן להם רשות לאכול את בשרי מ"מ שהם צרי ואויבי בזה המה נידוני' וכשלו ונפלו וק"ל:

ש"ם אמר ר' יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום וכו'. ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו'. ענין זה יש לפרש בפשיטות ע"ד מה שכתבנו לעיל בפסוק לפתח חטאת רובץ והוא מ"ש חז"ל עבירה גוררת עבירה דכיון דמתטיאו ונמסר בידו יורד עמו עד לחייו ומתחדש עליו בכל יום להחטיאו יותר בדבר חדש וזהו שאמר הכתוב כי רבה רעת האדם ר"ל שכבר עשאו רע מאוד אפי"ה לא ישקוט ולא ינוח ממנו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום להרע אותו ביותר ויש לפרש עוד מ"ש מתחדש במה שפירשנו בחידושי תורה כי יצר לב האדם רע מנעוריו כי היצה"ר בימי נעוריו של אדם הוא נוטה לדברי הבל שאין בו ממש ולאחר שעברו ימי הנעורי' נמאס בעיניו מעשה תעתועים של ימי נעורו ויתחדש עליו יצה"ר אחר רע יותר מן הראשון וזהו שאמר כי יצר לב האדם רע יותר ממה שהי' בימי נעוריו וכן פי' בירושלמי אם יהיו חטאיכם כשנים וגו' שהוא כפי השני' של אדם שכל מה שיוזקין יתחדש בו היצה"ר וכמו שאמרו בזקני ע"ה כל זמן שמזקינין וכו'. וענין אמרו יצרו של אדם מתגבר הוא יצר הצדיקי' שאין שומעין דבריו ומתחזקי' כנגדו הוא מתגבר כל היום כמו שאמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו

וכיון שדרך הצדיקים להתגדל בכל יום כמו בזקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן נתוספת עליהן כן היצה"ר מתגדל ומתחזק להחטיאו וכבר פירשנו בזה הפסוק השבעתי אתכם וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ והא דנקט לשון כפול תעירו ותעוררו היינו שמתגבר עליו להסיתו ומ"ש עד שתחפץ הוא ע"ד שאמרו חז"ל והובא בספר ראשית חכמה שיש ג' מעלות במידות אהבה כמו שמצינו בפ' ותצא דינה בת לאה וגו' מעלה הא' נקראת חשיקה כדכתיב שכם בני חשקה וגו' והב' נקרא דביקות כדכתיב ותדבק נפשו בדינה והמעלה העליונה נקרא חפיצה כמשי"ה ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ וגו' דהיינו דאמר עד שתחפץ עד שתגיע האהבה למעלה העליונה הנקראת חפץ כמ"ש כי אם בתורת ה' חפצו והטעם בזה כי כל מה שעולה במעלות אהבה יגדל יצרו הרע ויתגבר להסיתו אבל כשמגיע למעלות החפץ הוא במעלות הצדיקי' שיצה"ר נעשה טוב והטעם כי במה שנגדל יצרו ומתגבר והצדיק אינו שומע אליו יגדל שכרו מאוד ומאוד וכיון שיודע יצרו שהגיע כבר למעלה שאינו יכול להדיחו ממנו למה יסיתוהו להגדיל שכרו כי אין כוונתו לטובת האדם לכך נעשה טוב שלא להגדיל שכרו וזהו מעלות בכל לבבך בשני יצריך וזהו שאמר אם תעירו ואם תעוררו שלשון תעוררו הוא לשון חזק יותר שמתגבר יצרו בכל עת עד שתחפץ ר"ל שמגיע למדרגות חפץ שאז היה טוב אם יסיתו כיון שבוודאי לא ישמע אליו ועד שמגיע למעלה העליונה ועדיין צריך לתומכו ע"ז אמר ה' לא יעזבו בידו ויש לפרש בזה הפסוק קוה אל ה' חזק ויאמץ דהול"ל חזק ואמץ יש לפרש דקאי על מ"ש למעלה אל תתני בנפש צרי דקאי על היצה"ר שהוא צורר הנפש ומבקש להמיתו ומביא לו ראיות שקרי' להחטיאו וזהו דקאמר קמו בי עדי שקר כדי לחמוס את נפשי וע"ז אמר קוה אל ה' שהקרו' ברוך הוא יעזוך נגדו וע"ז קאמר חזק ואל תפחד כי יאמץ לבך ר"ל שהיצה"ר יתאמץ כמו שאמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ומ"ש לבך הוא היצה"ר כמו שאמרו בכל לבבך בשני יצריך ותהי' בטוח כי אף שיתאמץ יושיעך ה' מידו וזהו וקוה אל ה' ומה שאמר ומבקש המיתו היינו להחטיאו שעיקר המיתה הוא בשעת החטא והמיתה שאח"כ הוא לתקן החטא והיינו דקאמר הקרו' ברוך הוא לאדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אף על גב דלא מת באותו היום אלא דהחטא בעצמו נקרא מיתה וזהו שאמרו חז"ל שאם יתגבר עליו יצרו יזכיר לו יום המיתה שיום החטא הוא עיקר יום המית' וזהו שאחז"ל רשעי' בחייה' קרוי' מת' וכמ"ש בפירו' הפסוק הן בעוונותיכם נמכתם ר"ל שלא הי' הגלות בשעה שגלו אלא בשעה שעשו את העון אז נמכרו כבר והיינו דקאמר כי צופה עליו להמיתו וקרא ליצה"ר רשע שהוא אחד משמותיו ומספר רשע כמספר יצר רע וק"ל:

בגמרא אלא בתו מי בידו וכו'. עיין מ"ש בחידושי כתובות דף נ"ב ע"ב ומשמע מהכא דחייב על האב להשיא את בתו כמו את בנו והא דנקט כל מצות הבן וכו' היינו מלמדו תורה שאינו אלא בבן ולא בבת אבל

בית. עוד יש לפרש ע"ד שאמרו חז"ל שאשה חייבת במלאכה ותקנו מעשה ידיה תחת מזונותי משום איבה וזה הוא דקאמר ראה חיים עם האשה ר"ל שהוא עם אשתו יעשה מלאכה בשביל חיותם כמ"ש חז"ל פסחים דף ג' ע"ב המצפה לשכר אשתו אינו [רואה] סימן כרכה וכיון דאמרי בגמרא שתיקנו מעשה ידי לבעלה משום איבה שלא תהי' קטטה ביניהם היינו דקאמר אשר אהבת. וק"ל:

שם וכן בדין כו'. לכאורה יפלא דוודאי חלק גבוה שבאדם יותר מעולה מחלק אביו ואמו שהרי הם הולכים ונפסדים כאומרו וישוב אל עפר ורוח תשוב אל אלקים וכבר פירשנו בזה מ"ש כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני וגו' כי חלק האב ואם הנעזב מהם ולא ישוב אליהם משא"כ בחלק הגבוה שחוזר ונאסף אל ה' ותשוב אליו והיינו דאמרין בב"ק דף כ"ה גבי ואבי' ירק ירק בפני' ק"ו לשכינה י"ד יום ותו דהא באמת כבוד שמים יותר כדאמרין יכול אמר לו אביו תטמא ואל תשיב אבידה וכו' ונראה דהכא לאו לענין דינא קאמר אלא לענין עונש וזוהרה והיינו דאמר נאמר במקלל אביו ואמו מות יומת שדינו בסקילה אף דבמכה אביו ואמו אינו אלא בחנק היינו להשוותו למברך השם בעונש אחד והיינו דקאמר אבל בהכאה ודאי א"א להשוותו לכך היקל בעונשו ונראה דהא דלא הזכירה התורה כבוד את ה' היינו משום דנלמד בק"ו כמ"ש ואבי' ירוק וכו' ק"ו לשכינה י"ד יום. אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון וכיון דכוונת התורה להשוות כבודם לכבודו ממילא כיון דאיכא ק"ו ודיו לבא מן הדין וכו'. ממילא שווין הן והא דהוצרכו עונש במברך השם אע"ג דאיכא ק"ו היינו משום דאין מזהירין ועונשין מן הדין וכוה מוכן מה שפירש"י בד"ה וכן בדין שיוקשו לכיבוד ומורא וכו' ולא הזכיר שהוקשו לעונש משום דלענין עונש לא שייך לומר וכן בדין דהא קימ"ל דאין עונשין מן הדין והא דאיצטריך במורא את ה' אלקיך תירא אע"ג דאיכא ק"ו והיינו משום דאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו ויהא מורא שמים עליכ' כמורא בשר ודם תדע כשאדם עובר עבירה אומר מי רואני והטעם מפני שהבשר ודם נגלה לעין בשר ודם. משא"כ הקב"ה שהוא אל מסתתר ע"כ אף שגדולתו נשגבה מאוד מ"מ אמר הלואי שיהי' יראתו כבשר ודם וזה שהשוה אותם הכתוב וכוה מוכן מ"ש בכרייתא בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו כו' אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבודני ור"ל שמעלה עליו הכתוב כאלו ה' הקב"ה דר ביניהם ושהי' כבודו נגלה לעין כל דאז בוודאי יהיה מורא שמים עליכם וכוה אתי שפיר הא דסמך ליה הא דאמר ר' יצחק כל העובר עבירה כסתר וכו' וע"ז אמר דוד המלך ע"ה שריתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים ושתהא האמונה גדולה כ"כ כאלו רואה ביניהם וזה שאמר הקב"ה למשה מי יתן והי' לבבם זה וגו' כל הימי' והיינו בשעת מתן תורה שנגלה עליהם הקב"ה הי' יראתם גדולה כדכתיב ויתרד כל העם אשר במחנה אבל אחר זה נפלו ממדרגתם זולת משה לבדו כמ"ש בפסוק מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו דקאי

להשיאה חייב כדמוכח מקרא אלא דהא דתני שמלמדו אומנות צ"ע אם הוא דוקא בבנו והיה נראה דתלי' בהא דקאמר לקמן דילפינן ללמדו אומנות מהקישא דראה חיי' עם האשה כמ"ש מהרש"א ז"ל דגופא דקרא מיירי באדם עצמו ובבנו ילפינן מהקישא אם כן אי נימא דאשה דקרא היינו תורה כדאמר לקמן אם כן כיון דפטור באשה ללמדה ה"ה דפטור ללמדה אומנות ואי נימא דאשה ממש קאמר קרא דהוקש אומנות לחיוב נשואין אם כן גם באשה כיון שחייב להשיאה חייב נמי ללמדה אומנות מיהא מסתברא מדקרא את לימוד האומנות חיי' אף האשה בכלל דאטו גברא בעי חיי ונשי לא בעי חיי כדאמר לקמן ואף דבעלה חייב במזונותי' מ"מ במה תתפרנס אם תתאלמן או תתגרש וגם תחתיו היתה חייבת במעשה ידי' דאפילו בעשירי' קימ"ל דכופה לעשות בצמר. ועיין בסמוך וק"ל:

שם אמר חזקי' דאמר קרא ראה חיים וכו' ואי בתורה וכו'. נראה דאי בתורה מיירי קרא י"ל אשר אהבת ע"פ מ"ש הרא"ש ז"ל דהא דאין מברכין בתורה בכל פעם שמפסיק במלאכתו ובמו"מ משום דאינו מסיח דעתו דאפי' אם הוא עוסק במלאכתו מחשבת לב ותשוקתו לשוב לתורתו וכבר הארכנו בזה בסוף מס' כתובות דהא דכתב וכתורתו יהגה יומם ולילה לא מיירי דווקא במי שתורתו אומנותו דהא כתיב בתרא וכל אשר יעשה יצליח אלמא באדם העושה מיירי אלא דאפי' בשעת מלאכתו הוא מחשב ומשתוקק בתורתו וזה ראה חיים עם האשה אפי' בשעת מלאכה שעושה להחיות את עצמו אפי' הכי יהי' עם התור' מחמת אהבתו אליו ותשוקתו לשוב אליו ובארנו עוד מ"ש הכתוב בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך ר"ל בכל דרכיך דעהו אפי' בשעת מו"מ יהי' מחשבתך בתורתו ולא תאמר שאם לא יהי' כל לבך ומחשבתך על מלאכתך לא יתוקן מלאכתך ומו"מ היטב ע"ז הבטיח כי אדרבה בזה יישר אורחותיך והיינו דקאמר וכל אשר יעשה יצליח. משא"כ כשעוסק בתורה צריך שיהי' לבו רק בתורה לכד כאלו כל מלאכתו עשוי' והיינו דקאמר ראה חיים עם האשה שכשהי' לבו על תורתו בשע' מלאכתו ימצא חיותו שיצליח מלאכתו. ויש לפרש עוד מה דקאמר ראה חיים עם האשה שלא יקבע פרנסתו משכר תורה אלא יעשה עמה מלאכה כמ"ש טוב תורה עם דרך ארץ וכו' לא מיבעי' שכר משנה וגמי' דאסור כדאיתא בנדרים אלא אפי' שכר מקרא דמותר ליטול אפי' טוב שלא להתפרנס מזה והוא בכלל מ"ש חז"ל כל הנהנה מדברי תורה נוטל חיייו מן העולם ע"כ אמרו כזה ראה חיים עם האשה. ויש לפרש מ"ש אשר אהבת כוונתו על שכר מקרא ע"פ מה שהקשו המפרשים בהא דאמר שכפה עליהם הר כגיגית אף שרצו לקבל והקדימו נעשה לנשמע ותיצרצו שלא רצו לקבל באהבה אלא תורה שבכתב וכפה אותם על תורה שבעל פה והיינו דקרא לתורה שבכתב אשר אהבת. ואי קאי על אשה ממש י"ל הא דקאמר אשר אהבת ע"ד שאמרו חז"ל כמשלם שערי מכדא נקיש ואתא תיגרא והוא המריבה שבין איש לאשתו. וז"ש אהבת שבזה יהי' שלום

שלב גדול המעשה יותר מן העושה [א] דוקא אם מעשה את העשירים אבל אם מעשה את שאינו יכול להתפרנס כאלו הוא גוזלו [ב]. אשרי משכיל אל דל (תהלים מ"א ב') אם תראה אדם חשוב ואדם שאינו הגון הולכים ובאים לעיר ונותנים לשאינו הגון יותר מאשר נותנים להגון גרם לזה שלא יהיה זכות להקהל כל כך שמזמינים להם מן השמים מי שאינו הגון לתת יותר ולמעט לטובים [ג]. ועוד גורם שזה אבותיו או אמותיו היה בידם עושר ובשביל להתגאה נתנו למי שאינו הגון כדי לשבח ונשבאו לו הקרובים או טובים שלא ישבחוחו היה ממעט לתת להם לפיכך מדדו לו מן השמים מדה במדה [ד] שעל אחרים מרחמין ועליו ועל זרעו אין מרחמין שנאמר (שם ק"ט י"ב) אל יהי חונן ליתומיו.

שלג ראובן שאמר לשמעון צא ותן אלו המעות ללומדי תורה לשמה ויש לשמעון קרובים עניים ויש נכרים שעוסקים בתורה [א], וקרובים של שמעון אומרים תן לנו ונעסוק בתורה יתן לנכרים שכבר עסקו בתורה ויאמר לקרוביו כיון שלא עסקתם עד עתה ובשביל המעות אתם עושים אין תורתכם לשמה ומפרנסים אותם שכבר עסקו בתורה.

שלד מעשה בבחור אחד שהיה נטוי למות אמר תפדוני כך היה צועק אמרו לחכם מה הוא אומר א"ל שמא הוא בכור אמרו כן א"ל לפדותו ויחיה [א] מיד נתנו לכהן ה' סלעים ויחיה כ"ה שנים אח"כ.

שלה האב שבתו נשואה ועוסקת בצרכי בעלה והאב צריך לה לא יצוה לבתו לעשות צרכיו כל זמן שעוסקת בצרכי בעלה [א] ואם הבעל טוב יאמר לה לעשות צרכי האב קודם.

שלו מי שאמרה לו אמו עשה כך וכך אתה בני ולבסוף בא אביו א"ל כך עשית מי אמר לך לעשות זה, לא יאמר לו אמי אמרה לי כן אם רואה שכועס אביו, פן יכעוס אביו על אמו, ופן יקללנה, נמצא שהוא גורם ומעלה עליו כאלו הוא עושה לה [א]. עלי קללתך בני אך וגומ' (בראשית כ"ז י"ג) מן הדין לא היה לך לומר עלי

מקור חסד

שלב. [א] בבא בתרא ט' ע"א, וע' זתר ויגש ר"ח סע"א גבאי צדקה נטלי אגרא לקביל כולהו דיהבי צדקה. [ב] ג' בבא בתרא ח' ע"ב. ויק"ר ר"פ ל' ופקדתי על כל לוחציו כו'. [ג] ע' בבא קמא ט"ז סע"ב הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כו', ובוזר וירא ק"ד א דתגינן בשעתא דקוב"ה רחים ליה לבר נש משדר ליה דורונא, ומאין איהו, מסכנא בגין דיזכי ביה כו' ובניצוצי זרז אות א מס' הישר המיוחס לרבינו תם שער י"ג שכתב כמו שאמר החכם כשירצה הבורא לשלוח מנחה לחסידיו יזמין לו עני על שער ביתו. [ד] ע' גדרים ל"ב א ושבת קנ"א ב. **שלג**. [א] כלה"כ (בראשית ל"א טו) הלוא נכריות נחשבנו לו גוי שר"ל לא שארי בשר קרובי משפחה.

שלד. [א] ע' הקדמת זוהר בראשית י"ד א למיעבד פורקני לבריה לקשרא ליה בחיין כו', ויעוין בבבא קמא ב' ס"א שפדיון הבן נקרא "ישוע הבן" ואמרו שם דכשעכבו קצת הסדיון אדהכי והכי אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא.

שלה. [א] ע' קדושין ל' ע"ב כבד את או"א כו' אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים [בעלה] עליה.

שלו. [א] במק"ת, ע' בס' יד שאל סי' ר"מ ס"ק י"ג.

קידושין לב), ולכאורה נראה שהידור מספיק אם מסכימים להדר בכך, שאפשר דלענין כיבוד אב ואם שרין הקימה משום המ"ע דכיבוד, יש קיום מצוה אף בהידור, משא"כ לענין ת"ח זקן יל"ע כזה כמש"כ לקמן סימן רע"ט, ע"ש. אך י"ל שגם לענין כיבוד כיון שדין הכיבוד חמור שיסודו שמעלה הכתוב כאילו מכבד להשי"ת וכדאיתא בקידושין דף ל: א"כ בהידור לחוד אינו מתקיים הכיבוד כדין, וא"כ אף שבמחילה אינו עובר מ"מ הפסיד קיום המ"ע, אבל מסברא כיון שהאב מתכבד גם בהידור יש בזה עכ"פ קיום המ"ע.

שוב מצאתי במדרש רבה בהעלותך (טו, י"ג) א"ל אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהם שלא יהיו רואים ועומדים מלפני, וכשאמרתי דברים לפני רבי יוסי בר זבידא אמר לי צריך אתה לעבור לפניהם ויהיו רואים אותך ועומדין לפניך ואתה מביאם לידי יראת שמים שנאמר "מפני שיבה תקום ויראת מאלקיך", ע"ש. וברמב"ם רפ"ו דממרים "ובאביו ואמו כתוב איש אמו ואביו תיראו וכתוב את ה' אלקיך תירא כדרך שציוה על כבוד שמו הגדול ומוראו כן ציוה על כבודם ומוראם", ע"ש.

ולפי זה אמת שלא נהגו היום רוב בני אדם לקום מלפני אב ואם, כיון שהם מוחלים, ולהאמור אף אם אין חיוב הרי יש בזה קיום מ"ע ואין לבטלה, שאל"כ מפסידים קיום מ"ע, ולכן ראוי לכתחלה לחנכם לקיים קימה מלוא קומתו פעמיים ביום כדינא דהשו"ע, וגם סגולה היא ליראת שמים ולכן הבאתי הדברים להערה בס"ד, וכל אחד ינהג בביתו כפי הצורך לחנכם, והנהגה בקימה צריך להתחיל כן בקטנותם, ויזכו כל פעם למ"ע וכמ"ש.

סימן רע"ז

שאלה: גדר כיבוד אב ואם באבי אביו וחמיו ובאשה נשואה

ברמ"א סי' ר"מ (כ"ד) יש אומרים שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק), ואינו נראה לי אלא שחייב בכבוד אביו יותר מאבי אביו, ומביא כן ממדרש ב"ר ויגש (מ"ו, א'). ובביאור הגר"א מביא ממכות (יב.) שכן נעשה גואל הדם להרוג אבי אביו שאינו מצווה עליו ע"ש דמוכח שאין חיוב כיבוד באבי אביו ע"ש ברש"י. ובמק"א ביארתי שכל הדין

והיינו פעם בבוקר מלא קומתו ופעם בערב, כמו ברבו שאין חייב אלא שחרית וערבית, וכן מפורש ב"חיי אדם" (כלל פ"ז סעיף ז') שעומד לפני אביו כרבו מובהק, משיראם ברחוב מלא עיניו עד שיתכסה ממנו או עד שישבו, ואינו חייב אלא שחרית וערבית, ויש לתמוה שהיום אין נוהגין לקום מפני אביו ואמו ויש בזה קלקלה גדולה כמו שיבואר.

והנה שורש הטעם שלא נהגו היינו מפני שההורים מוחלים על הקימה, ואף שגם במחל עדיין יש מצוה, נראה שיש לחלק בין מחמת מחמת שאינו צריך שבנו יקום או מחמת שאינו רוצה שיקום, והיום נהגו למחול דהקימה לא נראית ככיבוד כל כך אלא כעול ואין ההורים רוצים בקימה כזו, ואדרבה המצות כיבוד אב היא לא לקום, וכעין זה ביאר בח"ס זצ"ל דברי התו"י כתובות מ. שחמהו היאך ס"ד כגמרא שם דכיבוד אב דוחה שבת הלוא אי אמר לא בעינא ליתא לעשה כלל, ומפרש ה"חתם סופר" בתירוצם שבאמת העשה לא נתבטל, רק אז העשה הוא דוקא לא לעשות, וגם בנידון דידן י"ל כן.

אמנם יש בזה קלקול, שהקימה היא מפני יראת שמים שנאמר בקימה לזקן ויראת מאלקיך, והוא הדין כיבוד אב ואם שהוקש למורא שמים. ובחינוך הילדים לדבר זה מביא מקטנותו ליראה ודרך ארץ מההורים, וכ"ש בזמננו שעיקר כח החפשיים בנוער הוא להפרידם מאביהם באומרים שהדורות מתקדמין, אבל תורתה"ק שכל דרכיה דרכי נועם מחייבת קימה לאביו שבזה יהיה לו דרך ארץ לאביו ואמו, וכשההורים מוחלים מבטלין מהילדים עול כבוד ודרך ארץ. ולפעמים ההורים סובלים מילדים שלא שומעים להם, וזהו שורש פורה ראש ולענה שלא שמעו לעצת התורה שחייבה בניהם בכבוד להורים, ואדרבה טובה היא לילדים לקיים מ"ע פעמיים ביום לאב ואם, ומאז שהילד קטן, עוד קודם גיל חמש תחנכנו אמו לעמוד בפני האבא פעם ביום ופעם בלילה, ותסביר לו שבזה מקיים כל פעם מ"ע, וגם האבא ידרוש שיעמוד מפני האמא, כדי שיהיה לו יחס כבוד ויראה לשניהם, ואז הקימה לא תהא כעול וכמשא אלא במורא וכבוד ובדרך ארץ, ובזה יזכו בס"ד לברכה מרובה.

אמנם אחר שמחלו מסופקני דאולי יש קיום המצוה גם בהידור, דהיינו בקימה כל דהו (ועי

כן ע"ש שמסכים לזה הש"ך, אכן באחרונים נחלקו בזה וס"ל דלא חמיר לחייבו באבי אביו כאביו אלא שיש בכך מצוה קצת (עיין גליון הגרע"א בשם אליהו זוטא, העתיקוהו בפתח הגליון, ובבית לחם יהודה ע"ש, ועוד). ולהאמור לא חמור כ"כ לכבדו בגופו אצל אבי אביו אלא מפני נחת אביו, ומצוה לכבדו היינו מפני שאביו מתכבד בכך אבל לא מחמירין בזה ליהוי כמכבד אביו ממש, וכמו שביארנו.

ובזה ניחא קושיית ה"חיי אדם" למה אשה פטורה מכיבוד אביה ומשום שמחוייבת בכבוד בעלה, ותמה דנימא דכיון שגם הוא חייב בכבוד חמיו, א"כ אף היא חייבת לכבד אביה שהיא ובעלה חייבין בכבודו, ועיין בש"ך ס"ק כ"ב שהביא מהב"ח דהיינו רק כשאר זקנים חשובים, ובפת"ש הביא הראי' מכאן דאשה נשואה פטורה מכיבוד אב, ולהאמור י"ל דאף אם חייב יותר משאר זקנים חשובים מ"מ קיל טובא מכיבוד אב בעלמא, ובאשתו לבעלה החיוב חמיר, שהיא חייבת בכבוד בעלה ולא דחינן לחיוב זה מפני כבוד חמיו דקיל.

והאחרונים פשיטא להו לדינא (ש"ך ר"מ ס"ק י"ט) שאשה נשואה פטורה מכיבוד אביה, אבל אם בעלה אינו מקפיד שוב חייבת מן הדין בכיבוד אביה מה"ת, ולדברינו יש לצדד בזה ולחלק דכיון שעיקר החיוב המוטל על האשה הוא כבוד בעלה, ואף שאינו מקפיד אם עסוקה בכבודו אין עליה עוון ומתעסקת שפיר בבעלה אף שאינו מקפיד, כיון שכבודו עדיף והוא עיקר חיוב האשה וכמ"ש, ורק אם אינה מתעסקת בכבוד בעלה כלל ומניחה גם כבוד אביה, כה"ג נחשב שמבטלת כיבוד אב וכמ"ש.

היוצא מכל דברינו, שחייב אדם לכבד אבי אביו מפני כבוד האב כשאביו חי, אבל לא חמיר אז ככבוד האב עצמו, ואינו חייב לבטל ממלאכתו לחזור על הפתחים כמו באביו, ולאחר מיתת אביו כבודו רק יותר מזקן בעלמא, אבל לא שייך לכיבוד אב, ולחמיו החיוב קיל ויש לומר שעיקרו מפני כבוד אשתו, ובאשת איש לאביה, נראה שאפילו בעלה לא ציוה, כיבוד בעלה קודם ויכולה להעדיף לעסוק בצרכי בעלה.

דבני בנים הרי הם כבנים (עיין יבמות סב: וקידושין ד.) היינו לגבי הזקן שהם כמו בניו, אבל לנכדים לא שמענו שהוא כאביהם ושפיר אין עלייהו חיוב לכבדם כאב.

אכן נראה שאם אביו חי ומכבד אבי אביו כשיש לאביו בזה נחת רוח יש בזה מצות כיבוד אב, אבל לא חשוב ככיבוד אביו ממש, כיון שגופו לא נהנה רק שיש לו נחת רוח מזה. ואם מת אביו מכבד אבי אביו כשאר זקנים ויותר מפני שהוא גידל אביו, אבל אין גדרי הכיבוד בזה כמו אביו ואמו. וא"ש בסוטה מט. שגידל נכדו כבן ולא כיבדו הנכד כבן ואמר לו שבר ברתך אנא, ולדברינו ניחא כיון שהאמא לא קיימת שפיר אין חיוב על הנכד וכמ"ש. [מיהו בביאור הגר"א מחלק דבני בנות אינם כבנים ובני בנים כבנים ומובא כן בב"ר צ"ד].

וא"ש שבגמרא מכות הנ"ל מיירי שנהרג אביו ולכן אין חיוב. וכה"ג שזקינו רצח את אביו אין כאן אפילו כיבוד כשאר זקנים אלא אדרכה מצותו שיהא הוא גואל הדם לכבוד אביו, שעצם ההריגה בזה היא כבוד אביו, אבל בעלמא כשאביו חי ומכבד אבי אביו ויש נחת רוח לאביו, יש בזה מצות כיבוד אב ואם שמהנה את אביו בכך.

וכעין זה בכבוד חמיו שהרמב"ם השמיט חיובו, אף שמפורש בילקוט פרשת יתרו שאדם חייב בכבוד חמיו, ולכן משה השתחוה ונשק לחותנו ע"ש, ועיין ברמ"א יו"ד רמ"ו (סעיף כ"ז) ובגר"א שם, ודעת הרמב"ם שעיקר החיוב לכבד חמיו הוא כדי לכבד בכך לאשתו, ולכן בהלכות אבל (פ"ב ה"ה) מביא שחייב להתאבל אם מתו חמותו או חמיו מפני כבוד אשתו, וזהו היסוד לכיבוד חמיו להרמב"ם שמכבד בכך את אשתו, ולכן אם אין לאשתו מזה הנאה, וכ"ש לאחר מיתתה אינו חייב לכבדם כלל.

והש"ך מביא בשם הב"ח (ר"מ ס"ק כ"ג) שכמו שאם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול ה"ה שאם יש לבן הבן כופין אותו כפי שיכול, והיינו כמו בן שחייב לכבד אביו בגופו ולבטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים גם בנכד